

Konrad Pawłowski

Eskalacja i tymczasowa deeskalacja kryzysu w północnym Kosowie: przyczyny i uwarunkowania (cz. 2)

Na przełomie lipca i sierpnia 2022 r. Serbowie przez dwa dni blokowali drogi dojazdowe do przejść granicznych w Jarinje i Brnjaku w północnym Kosowie. Blokady te były faktycznie manifestacją sprzeciwu władz Serbii wobec zaplanowanego na 1 sierpnia 2022 r. rozpoczęcia implementacji dwóch decyzji rządu Kosowa z 29 czerwca 2022 r. Decyzje te dotyczą: (1) wymiany nielegalnych, z punktu widzenia władz w Prisztinie, serbskich tablic rejestracyjnych odnoszących się do terytorium Kosowa, które do dzisiaj są używane w północnym Kosowie, oraz (2) obowiązku wystawiania na przejściach granicznych Kosowa przez stacjonującą tam *Kosovo Police* dokumentów wjazdu i wyjazdu dla osób przekraczających granicę Kosowa z dowodem osobistym wydanym przez władze Serbii. W sytuacji narastającego napięcia władze w Prisztinie zdecydowały o odroczeniu do 1 września 2022 r. terminu implementacji obu decyzji, a Serbowie usunęli blokady drogowe.

Spór wokół serbskich tablic rejestracyjnych z wyróżnikami odnoszonymi się do terytorium Kosowa. Pierwsza z decyzji rządu Kosowa z 29 czerwca 2022 r. dotyczy wyznaczenia wszystkim osobom – a w praktyce Serbom w północnym Kosowie – posiadającym jeszcze serbskie tablice rejestracyjne SRB z wyróżnikami odnoszonymi się do miast w Kosowie, terminu na przerejestrowanie pojazdów i pozyskanie kosowskiej rejestracji RKS. Stosownie do pierwotnej decyzji rządu Kosowa wymiana używanych w północnym Kosowie tablic SRB na rejestracje RKS miała zostać przeprowadzona w okresie od 1 sierpnia do 30 września 2022 r. Władze Kosowa zdecydowały jednak o zmianie terminu i poinformowały, że wymiana ta potrwa od 1 września do 31 października 2022 r. (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 672](#)).

Kwestia tablic samochodowych od lat antagonizuje relacje Serbii i Kosowa. Jakkolwiek w porozumieniu z 2 lipca 2011 r. o swobodzie przemieszczania się strony formalnie się zgodziły, że wszyscy właściciele pojazdów zamieszkali w Kosowie będą używać tablic wydawanych przez władze Kosowa i oznaczonych skrótami RKS lub KS¹, władze w Belgradzie nie implementowały tej części porozumienia i nadal wydają kosowskim Serbom rejestracje SRB z wyróżnikiem odnoszącym się do miast w Kosowie, np. Kosovska Mitrovica (KM), Priština (PR), Uroševac (UR) czy Prizren (PZ).

Władze w Prisztinie zdecydowały, że od 1 czerwca 2012 r. używanie tablic SRB odnoszących się do terytorium Kosowa jest nielegalne. W efekcie na przestrzeni minionej dekady Serbowie żyjący w enklawach usytuowanych na południe od rzeki Ibar zostali *de facto* zmuszeni do uzyskania tablic kosowskich (KS lub RKS), bez których nie mogliby się poruszać pojazdem poza obszarem enklaw. Z kolei ludność serbska mieszkająca w „zbuntowanym” północnym Kosowie przez lata skutecznie blokowała „instalację” na północy elementów kosowskiej państwowości. Jedną z form protestu stał się powszechny bojkot tablic rejestracyjnych RKS, odnoszących się do nieuznawanej przez Serbów Republiki Kosowa.

Specyfika północnego Kosowa spowodowała, że w tej części Kosowa większość samochodów przez lata posiadała wyłącznie tablice rejestracyjne SRB z kosowskimi wyróżnikami, wydawane przez władze Serbii. Serbowie z północy nie mogli wprawdzie wyjeżdżać poza obszar północnego Kosowa na „nielegalnych” serbskich

¹ Decyzją władz Kosowa z września 2020 r. od 15 września 2021 r. jedyną legalną rejestracją na terytorium Kosowa jest rejestracja z akronimem RKS. Serbia kwestionuje jednak legalność tej decyzji, uznając ją za jednostronną i sprzeczną z warunkami porozumienia z 2016 r. Władze w Belgradzie stoją na stanowisku, że osoby mieszkające na terytorium Kosowa nadal powinny mieć możliwość wyboru między rejestracją RKS a neutralną w kwestii statusu terytorium tablicą KS.

rejestracjach z nazwami kosowskich miast, swobodnie jednak jeździli na tych tablicach do Serbii przez przejścia drogowe w Brnjaku i Jarinje. Przejazd z takimi rejestracjami przez inne przejścia graniczne między Serbią i Kosowem stał się w praktyce niemożliwy i groził konfiskatą tablic przez *Kosovo Police*².

Szacuje się, że w czterech gminach północnego Kosowa rejestrację RKS posiada obecnie ok. 1,8 tys. pojazdów. Z kolei ok. 9,5 tys. pojazdów używanych w północnym Kosowie dalej ma tablice SRB, odnoszące się do kosowskich miejscowości. W północnym Kosowie nadal w użyciu jest również kilkaset tablic KS. To właśnie konieczność wymiany tablic SRB z kosowskimi wyróżnikami, używanych w północnym Kosowie, stanowi główną przyczynę niedawnych blokad drogowych³.

Większość Serbów z północnego Kosowa sprzeciwia się posiadaniu tablic RKS, a osoby nastawione w tej kwestii bardziej ugodowo są w praktyce zastraszane przez środowiska radykalne, domagające się dalszego bojkotu kosowskich rejestracji. Jeżeli władze w Belgradzie nie zdecydują o konieczności wymiany tablic SRB na RKS, większość Serbów na północy Kosowa samodzielnie nie wymieni rejestracji samochodowych w terminie wyznaczonym przez władze w Prisztinie.

Przeciągające się tymczasowe „porozumienie naklejkowe”. Decyzja rządu Kosowa z 29 czerwca 2022 r., dotycząca tablic serbskich, stanowi faktycznie drugie podejście premiera Albina Kurtiego do usunięcia z przestrzeni publicznej rejestracji SRB z nazwami kosowskich miast. 20 września 2021 r. władze Kosowa poinformowały bowiem o rozpoczęciu implementacji nowych regulacji w odniesieniu do tablic rejestracyjnych na przejściach granicznych, a Kurti zapowiedział, że *Kosovo Police* będzie konfiskować tablice SRB z kosowskimi wyróżnikami. Władze w Prisztinie wezwały także Serbów z północy do wymiany rejestracji na tzw. tymczasowe tablice RKS. Zapewne z powodu obaw o eskalację kryzysu nie podjęto jednak wówczas żadnych działań w stosunku do pojazdów z tablicami SRB, jeżdżących w północnym Kosowie. W odpowiedzi Serbowie zablokowali drogi dojazdowe do przejść w Jarinje i Brnjaku (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 452](#)).

Blokady dróg z września 2021 r. zakończyło porozumienie tymczasowe („porozumienie naklejkowe”) między Serbią i Kosowem, wynegocjowane w Brukseli 30 września 2021 r. Stosownie do warunków porozumienia od 4 października 2021 r. na wszystkich przejściach między Kosowem i Serbią symbole państwowe zamieszczone na tablicach rejestracyjnych (tj. oznaczenia SRB i RKS oraz herby Serbii i Kosowa) są zaklejane przez podróżnych za pomocą białych naklejek. W północnym Kosowie to ogólne porozumienie odnosiło się także *per facta concludentia* do tablic SRB z kosowskimi wyróżnikami. Wszystko pozostało zatem bez zmian, a Serbowie dalej jeżdżą przez przejścia w Jarinje i Brnjaku z rejestracjami SRB odnoszącymi się do terytorium Kosowa, na których zaklejają stosowne symbole.

W „porozumieniu naklejkowym” zapisano, że w ciągu 6 miesięcy strony uzgodnią finalne rozwiązanie w kwestii tablic rejestracyjnych. Rozwiązania tego jednak nie wypracowano, a zaklejanie rejestracji jest dalej obustronnie implementowane. W tej sytuacji 29 czerwca władze w Prisztinie zdecydowały, że przedłużają obowiązek zaklejania rejestracji serbskich do 31 października 2022 r. Oznacza to, że jeśli strony nie dojdą wcześniej do porozumienia, spór wokół zasad przekraczania granicy przez pojazdy z tablicami SRB i RKS może doprowadzić do kolejnego kryzysu w relacjach między Serbią i Kosowem.

Dokumenty wjazdu i wyjazdu dla osób z serbskimi dowodami osobistymi. Druga z decyzji rządu Kosowa z 29 czerwca 2022 r. dotyczyła rozpoczęcia 1 sierpnia 2022 r. na wszystkich przejściach granicznych implementacji nowego rozwiązania, przewidującego wystawianie przez funkcjonariuszy *Kosovo Police* osobom przekraczającym granicę i legitymującym się dowodem wydanym przez władze Serbii specjalnego dokumentu wjazdu i wyjazdu (tzw. *entry/exit document*), tj. kartki papieru z danymi osobowymi, formalnie uzupełniającej – a w praktyce zastępującej – serbskie dowody osobiste w kontaktach z instytucjami Republiki Kosowa.

² Andrić: *Na Kosovu je zarobljeno 9.500 vozila sa srpskim tablicama*, Danas, 20.09.2021.

³ *Kosovo-Serbia Dialogue: Implementing the FoM and IBM for the Benefit of the People*, „BPRG Policy Report”, March 2022, s. 18-19; Andrić o tablicama: *Gradanima nije objašnjeno kad i kako će se sprovoditi odluka*, NI, 20.09.2021.

W uzasadnieniu władze w Prisztinie wskazywały, że jest to rozwiązanie analogiczne do trwającej od 11 lat praktyki wystawiania przez władze Serbii na przejściach granicznych takich właśnie *entry/exit documents* (tj. zwykłej kartki papieru z podstawowymi danymi osobowymi) dla obywateli Kosowa wjeżdżających na terytorium Serbii. Dla kosowskich Albańczyków jest to praktyka irytująca, dysfunkcyjna, dyskryminująca i podważająca państwowość Kosowa.

Możliwość stosowania *entry/exit documents* wynika z porozumienia z 2 lipca 2011 r. o swobodzie przemieszczania się. Od 2011 r. Serbia wydawała takie dokumenty w odniesieniu do nieuznawanych kosowskich dowodów osobistych, a Kosowo z możliwości takiej zrezygnowało. Obowiązek ten wprowadził dopiero premier Kurti, który uzasadniał decyzję o rozpoczęciu wydawania *entry/exit documents* osobom z serbskimi dowodami osobistymi, odwołując się do znanej w stosunkach międzynarodowych zasady wzajemności. Władze Kosowa zdecydowały, że również ta decyzja będzie implementowana od 1 września 2022 r.

Wnioski. Spór wokół tablic rejestracyjnych to spór symboliczny, który może być uregulowany wyłącznie na drodze dialogu politycznego między Belgradem i Prisztiną. Szansą na wypracowanie porozumienia, które miałyby formalną akceptację obu stron sporu, będzie spotkanie 18 sierpnia 2022 r. w Brukseli, w którym oprócz przedstawicieli UE, wezmą udział premier Kosowa Albin Kurti oraz prezydent Serbii Aleksandar Vučić.

Jeśli nie dojdzie do wypracowania kompromisowego rozwiązania, a po 1 września 2022 r. władze w Prisztinie zdecydują się na działania jednostronne w odniesieniu do tablic serbskich w północnym Kosowie, nastąpi wzrost napięcia politycznego, skutkujący zapewne kolejnymi blokadami drogowymi.